

ANTWOORDEN OP DE ACTIVITEITS- VRAGEN EN HET VERBAND MET HET IHR

Dit dossier bundelt de antwoorden op de vragen die tijdens het bezoek rond internationaal humanitair recht (IHR) worden gesteld. Elk antwoord wordt aangevuld met concrete voorbeelden van en gedetailleerde uitleg over de relevante artikelen van de Haagse Conventies, de verschillende Geneefse Conventies en de bijbehorende Aanvullende Protocollen, evenals van andere toepasselijke rechtsinstrumenten. Deze verwijzingen zijn bedoeld om te illustreren hoe de beginselen van het IHR van toepassing zijn op de situaties die tijdens het bezoek aan bod zijn gekomen. Ze bieden een duidelijk en praktisch inzicht in de verplichtingen en beschermingsmaatregelen in de context van gewapende conflicten.

1. HET RODE KRUIS AAN HET FRONT

Na aandachtige studie van de foto's en objecten: stel een lijst op van de verschillende taken van de medische dienst van het Belgische leger in 14-18.

Antwoorden:

- Eerstehulpverlener
- Ambulancier
- Priester
- Brancardier
- Chirurg
- Begraafendienst

Verband met het IHR

In 1864 wordt de eerste Geneefse Conventie aangenomen. Die richt zich op de bescherming van oorlogsgewonden en medisch personeel, evenals op het garanderen van toegang tot gezondheidszorg voor alle strijders, ongeacht hun partij. Deze Conventie is gebaseerd op vier fundamentele principes:

- Bescherming en immuniteit van zorginstellingen die gewonde soldaten behandelen.
- Zorg voor alle strijders, ongeacht hun nationaliteit of partij.
- Bescherming van burgers die hulp aan zorginstellingen verlenen.
- Erkenning van het rode kruis op een witte achtergrond als onderscheidend embleem ter identificatie van het personeel en het materieel die door de Conventie worden beschermd.

Het historische embleem is dus het rode kruis op een witte achtergrond, als eerbetoon aan Zwitserland (waarvan het de vlagkleuren omgekeerd reproduceert) en aan de Zwitser Henry Dunant, oprichter van de Rode Kruisbeweging.

Om aan culturele en religieuze gevoeligheden tegemoet te komen, worden ook andere emblemen door het IHR erkend:

- De Rode Halve Maan, aangenomen door veel moslimstaten om te voorkomen dat het kruis met het christendom wordt geassocieerd.
- De Rode Leeuw en Zon, tot 1980 historisch door Iran gebruikt.
- Het Rode Schild van David, een embleem dat door Israël wordt geclaimd, maar niet als beschermd embleem wordt erkend.
- Het Rode Kristal, geïntroduceerd door Aanvullend Protocol III van 2005, is een neutraal en universeel symbool. Het stelt elke nationale samenleving in staat haar eigen symbolen binnen dit neutrale kader te integreren, zonder religieuze connotatie. Dit embleem speelt daarmee in op hedendaagse uitdagingen op het gebied van culturele perceptie en wel door ondubbelzinnige bescherming te garanderen, ongeacht de geopolitieke context.

Emblemen hebben twee hoofdfuncties:

- **Identificatie:** Ze identificeren personen, materieel of faciliteiten verbonden aan het Internationale Rode Kruis en de Rode Halve Maan (ICRK, nationale verenigingen, IFRK), in tijden van vrede of van gewapend conflict. Dit gebruik brengt onder het IHR geen speciale bescherming met zich mee (afgezien van de algemene bescherming tegen aanvallen op de burgerstatus van personeel en hun materieel). Het embleem moet klein zijn om verwarring met het beschermingssymbool te voorkomen.
- **Bescherming:** Medisch en religieus personeel, medische eenheden en medische transportmiddelen genieten tijdens gewapende conflicten immuniteit tegen directe militaire aanvallen. Het identificerende embleem moet voldoende groot en zichtbaar zijn voor de vijand, zelfs op grote afstand. Zelfs als het niet gedragen of getoond wordt, geniet de betrokken persoon toch nog de bescherming van het IHR, aangezien het embleem enkel bedoeld is om de identificatie of herkenning van beschermde goederen en personen te vergemakkelijken.

Misbruik van deze beschermende emblemen is ten strengste verboden door het IHR, o.a. door de volgende bepalingen: GC-I art. 44 en 53; GC-II art. 44; AP-I art. 37 §1 d) en art. 38; AP-II art. 12; AP-III art. 2 §3; en regels 59 tot en met 61 van het gewoonterecht van het IHR. Imitatie (het gebruik van een teken dat door zijn vorm of kleur met een van de erkende emblemen verward zou kunnen worden) en usurpatie (het gebruik van het embleem door een persoon of organisatie die daartoe niet bevoegd is, of door bevoegde personen, maar op een wijze die niet in overeenstemming is met de regels van het IHR) zijn verboden.

Dergelijk misbruik kan een ernstige schending van het internationaal humanitair recht vormen en in sommige gevallen als bedrog worden bestempeld, hetgeen strafbaar is volgens artikel 37 van het AP-I en artikel 8 van het Statuut van Rome, dat bedrog als een oorlogsmisdaad beschouwt.

Zo begaan strijders die in een voertuig met een beschermend embleem (Rode Kruis, Rode Halve Maan, enz.) vluchten een ernstig misdrijf, omdat ze zich een beschermend symbool toe-eigenen. Een manoeuvre dat tot doel heeft de tegenstander te misleiden om zijn eigen veiligheid te waarborgen door misbruik te maken van het vertrouwen dat aan het symbool is verbonden, kan ook als bedrog worden geclassificeerd. Als hetzelfde voertuig wordt gebruikt om de vijand aan te vallen, is dit duidelijk bedrog, omdat het embleem dan wordt gebruikt om de tegenstander te misleiden en te voorkomen dat hij zich kan verdedigen.

Deze verordening beoogt het behoud van de neutraliteit en doeltreffendheid van humanitaire emblemen, hetgeen essentieel is voor de bescherming van slachtoffers van gewapende conflicten.

2. KRIJGSGEVANGENEN IN DE GROTE OORLOG

Leg een verband tussen de betrokken artikels en objecten. Denk je dat de artikels worden nageleefd? (De antwoorden bevinden zich in de bijschriften rechts van de vitrine.)

Antwoord:

Artikel 4: uniform

Artikel 5: stamboeknummer

Artikel 6: klompen

Artikel 7: beker

Artikel 8: enkelband

Artikel 15: linnen zak afkomstig uit een pakket

Verband met het IHR

Vóór 1929 wordt de behandeling van krijgsgevangenen hoofdzakelijk geregeld door de Haagse Conventies van 1899 en 1907, o.a. het Reglement bij Conventie IV van 1907. Deze regels blijken ontoereikend in het licht van de realiteit van de Eerste Wereldoorlog, een conflict gekenmerkt door een massale toestroom van krijgsgevangenen. Deze ervaring leidt tot de opstelling van de Geneefse Conventie van 1929 inzake de behandeling van krijgsgevangenen, die de basis voor een robuuster kader legt. Deze tekst wordt vervolgens vervangen en verfijnd door de derde Geneefse Conventie van 1949 (GC-III), die nog steeds de huidige standaard is. De GC-III van 1949, verrijkt met de lessen getrokken uit 1914-1918 en 1939-1945, regelt de behandeling van krijgsgevangenen op gedetailleerde wijze:

- Voedsel: Artikels 26 tot en met 28 garanderen voldoende voedsel, zowel voor kwaliteit als voor kwantiteit.
- Gezondheidszorg: Artikels 30 tot en met 32 schrijven de aanwezigheid van medische diensten in elk interneringskamp voor.
- Locatie en bescherming van kampen: Artikels 22 tot en met 24 definiëren de voorwaarden voor de locatie, bouw en bescherming van geïnterneerden tegen de gevaren van het conflict.
- Arbeid van gevangenen: Artikels 49 tot en met 57 reguleren de arbeidsomstandigheden en verbieden gevaarlijke of vernederende taken.
- Betrekkingen met de detentieautoriteit: Artikels 78 tot en met 109 regelen de rechten van gevangenen, inclusief hun betrekkingen met de detentiestaat en de juridische waarborgen waarop ze recht hebben. Inzake ontsnappingspogingen bepaalt artikel 91 dat een teruggehaalde gevangene enkel aan disciplinaire maatregelen en niet aan strafrechtelijke sancties kan worden onderworpen, tenzij hij of zij tijdens zijn of haar ontsnapping misdrijven (bijv. geweldsdelicten) heeft gepleegd.
- Repatriëring: Artikels 118 tot en met 119 voorzien in de repatriëring van gevangenen na afloop van de vijandelijkheden of, in geval van ernstige ziekte, tijdens het conflict.

De ervaringen van de wereldoorlogen hebben geleid tot een beter begrip van de behoeften van gevangenen en het belang van adequate voorbereiding, wat resulteerde in de geleidelijke evolutie van het wettelijk kader, van de Haagse Conventies (1899-1907) over de Geneefse Conventie van 1929 en vervolgens tot de Conventie van 1949. Deze laatste tekst, die nog steeds van kracht is, biedt uitgebreide en gedetailleerde bescherming aan krijgsgevangenen en biedt een antwoord op de gebreken die door de wereldbranden aan het licht zijn gekomen.

3. GAS EN OORLOG

Analyseer de verschillende vitrines en borden en maak een lijst van de beschermende uitrusting en gasbestendige gereedschappen beschikbaar voor soldaten en dieren tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Antwoord:

- Luchtpompen
- Luchtfilters
- Gasmaskers
- Tampons/knevels/sjaals gedrenkt in water, zuiveringszout of urine
- Kompressen gedrenkt in natriumthiosulfaat

Verband met het IHR

Het Protocol van Genève uit 1925, aangenomen als directe reactie op deze gruwelen, verbiedt het gebruik van verstikkende, giftige of soortgelijke gassen, evenals van bacteriologische

methoden in gewapende conflicten. Dit protocol, een hoeksteen van het internationaal humanitair recht na 1918, is gebaseerd op het beginsel van menselijkheid, dat tot doel heeft onnodig lijden en overbodige schade toegebracht aan strijders en burgers te beperken, een beginsel dat nu is vastgelegd in artikel 35 van Aanvullend Protocol I van 1977. Het Protocol van 1925 vormt de eerste belangrijke juridische reactie op het gebruik van chemische wapens en beoogt het voorkomen van de wreedheden van de Eerste Wereldoorlog.

Het verbod op het gebruik van chemische wapens wordt algemeen als een bindende gewoonterechtelijke norm erkend en heeft volgens sommige rechtsopvattingen de status van een dwingende en universeel bindende norm (*jus cogens*), van toepassing zelfs bij afwezigheid van een verdrag. Deze gebruikelijke norm wordt versterkt door het Verdrag inzake het verbod op chemische wapens (VVCW) van 1993, dat verder dan het Protocol van 1925 gaat door niet enkel het gebruik, maar ook de productie, verwerving, opslag en overdracht van chemische wapens te verbieden. Hoewel het Protocol van 1925, ontwikkeld naar aanleiding van de Eerste Wereldoorlog, de basistekst blijft, vult het VVCW van 1993 dit verbod aan en systematiseert het dit. Het baseert zich op het menselijkheidsbeginsel en versterkt de controle- en verificatiemechanismen.

De evolutie van het wettelijke kader, van het Protocol van 1925 tot de Conventie van 1993, weerspiegelt dus de internationale inzet om chemische wapens te verbieden, geworteld in het verbod op onnodig kwaad en ondersteund door een dwingende gebruikelijke norm. Zo wordt een verhoogde bescherming tegen deze onmenselijke wapens gegarandeerd.

4. DE BESCHERMING VAN CULTURELE GOEDEREN IN OORLOGSTIJD

Antwoord: 'De Brand van Leuven' (1914), geschilderd door Franz Gailliard, is een mijlpaalwerk dat de tragische brand van Leuven tijdens de Eerste Wereldoorlog vereeuwigt. Het doek volgt het impressionistische gedachtegoed en past de techniek van het divisionisme toe, nu eens pointillistisch (het knetterende vlammen spel rond het stadhuis, de ashopen op de voorgrond, enz.), dan weer cursief (de dichte rook die van de brandende gebouwen opstijgt). De impastotechniek is soms zeer luchtig, waardoor de grondlaag van het doek zichtbaar is. De naast elkaar aangebrachte pure kleurtoetsen creëren een opvallend lichteffect en door deze aanpak illustreert Gailliard de chaotische en dramatische sfeer van de verwoesting, met lichtspelingen en levendige tinten die de heftigheid van de gebeurtenis benadrukken.

Foto's van de verwoesting van de Lakenhal en de Sint-Maartenskerk in Leper tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) tonen verwoestende taferelen. De Lakenhal, ooit een indrukwekkend gotisch gebouw met zijn hoge toren en sierlijke gevels, is tot een stenen skelet gereduceerd. De muren zijn ingestort en het dak is verdwenen, waardoor enkel gebroken bogen

en verspreid puin overblijven. De Sint-Maartenskathedraal, met haar majestueuze klokkentoren, is onherkenbaar: de centrale structuur is ingestort, waardoor fragmenten van verbrijzelde glas-in-loodramen en door brand zwartgeblakerde muurdelen zichtbaar zijn, terwijl bombardementen puinhopen rond de basis hebben achtergelaten. De beelden geven een sfeer van verlatenheid weer, met contrasten tussen de elegante overblijfselen en de chaos van de verwoesting, wat de omvang benadrukt van de schade die door de gevechten werd veroorzaakt.

- Gailliards schilderij is een artistieke interpretatie, ontworpen om een dramatische en heldere sfeer te creëren. De foto's daarentegen bieden een realistische en objectieve documentatie van de ruïnes van Leper, met fysieke details zoals ingestorte muren en verbrijzelde glas-in-loodramen.
- Het schilderij benadrukt emotie en esthetiek, met pure kleurencombinaties en een impastotechniek die de chaos overbrengen, wat de subjectieve visie van de kunstenaar weerspiegelt. De foto's daarentegen presenteren een rauw en feitelijk beeld, waarbij wanhoop zonder artistieke filter wordt benadrukt, met contrasten tussen elegante overblijfselen en chaos.
- Gailliard richt zich op elementen zoals vlammen en rook rond herkenbare gebouwen (het stadhuis, de kerk), wat suggereert dat de scène in ontwikkeling is. De foto's tonen de nasleep, met de Lakenhal die tot een stenen skelet is gereduceerd en de ingestorte Sint-Maartenskathedraal, wat de omvang van de schade na het bombardement benadrukt.

Gailliards werk is een doelbewuste creatie met een gestileerd visueel verhaal, terwijl de foto's documentaire registraties zijn, die de realiteit zonder vooraf gedefinieerde artistieke intentie vastleggen.

Verband met het IHR

De bescherming van culturele goederen in tijden van gewapend conflict vindt haar oorsprong in het internationaal humanitair recht, ruim vóór 1954. Reeds in de Haagse Conventie van 1907 verbiedt het bijgevoegde Reglement (artikel 27) aanvallen op historische monumenten, culturele of religieuze instellingen, behalve in gevallen van militair gebruik door de tegenstander. De massale verwoestingen van de twee wereldoorlogen, zoals de bombardementen op historische steden (bijvoorbeeld Leuven, 1914; de abdij van Monte Cassino, 1944) of de plundering van kunstwerken, brengen echter de beperkingen van deze bescherming aan het licht. Als reactie hierop wordt de Haagse Conventie van 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict aangenomen. Ze versterkt en systematiseert deze verplichtingen, een belangrijke stap in de ontwikkeling van het wettelijke kader.

De Conventie van 1954 verplicht de ondertekenende Staten concrete maatregelen te nemen om cultureel erfgoed (bibliotheken, musea, archieven, monumenten, archeologische vindplaatsen, enz.) tegen vernietiging, plundering of ongepast militair gebruik te beschermen. De belangrijkste punten zijn:

- Verbod op het aanvallen van cultureel erfgoed, behalve in gevallen van dwingende militaire noodzaak.
- Bescherming tegen plundering en opzettelijke vernietiging.
- Verbod op het gebruik van cultureel erfgoed of de directe omgeving ervan voor militaire doeleinden, waardoor het kwetsbaar voor aanvallen zou kunnen worden.
- Voorbereidende maatregelen in vreedstijd, zoals het inventariseren, markeren en opzetten van beschermingsstructuren.

Het Blauwe Schild, het onderscheidende embleem van de Conventie, identificeert beschermd cultureel erfgoed. Het kan worden gebruikt om de speciale status van sites of objecten te markeren en om aanvallen te voorkomen. De Conventie maakt ook onderscheid tussen eigendommen die speciale bescherming genieten (bijv. onderkomens voor roerende goederen, monumentencentra) en, sinds de Aanvullende Protocollen van 1999, van verbeterde bescherming voor eigendommen van uitzonderlijk belang.

De Aanvullende Protocollen van 1999 moderniseren de Conventie van 1954 als reactie op de conflicten van de jaren 1990, o.a. de oorlogen in voormalig Joegoslavië, waar de oude binnenstad van Dubrovnik opzettelijk wordt aangevallen. Het Eerste Protocol (1954, herzien in 1999) versterkt het verbod op plundering en de teruggave van illegaal geëxporteerd cultureel erfgoed.

Het Tweede Protocol (1999) introduceert:

- Verbeterde bescherming voor cultureel erfgoed van universeel belang, met strenge criteria en een internationaal comité voor de aanwijzing ervan.
- Strafrechtelijke sancties voor ernstige schendingen, zoals de opzettelijke vernieling van beschermde goederen, hetgeen als oorlogsmisdaad wordt beschouwd (overeenkomstig artikel 8 van het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof).
- Een betere definitie van militaire noodzaak, waardoor uitzonderingen op het verbod op aanvallen worden beperkt.

De Conventie van 1954 en de Aanvullende Protocollen blijven relevant in het licht van de huidige uitdagingen: de vernietiging van Palmyra (Syrië, 2015) of de vernietiging van de mausolea van Timboektoe (Mali, 2012).

5. ONTLUIKENDE CHAOS: OORLOGEN EN SPRINGSTOFFEN

Code van de bom: 35-32-42-13.

35: car T. Mi 235 in witte verf op de *Tellermine* 35 tentoongesteld in de vitrine.

32: voor de brandbom van 32 cm.

42: voor de houten Duitse *Schützenmine*.

13: car 13A in witte verf op de brandbom tentoongesteld in de vitrine.

Verband met het IHR

Antipersoonsmijnen raken willekeurige (burger)slachtoffers en veroorzaken ernstige verwondingen (amputaties, blindheid), zelfs na conflicten. De regelgeving binnen het internationaal humanitair recht evolueert met twee belangrijke teksten: Protocol II van de Conventie inzake conventionele wapens uit 1980 (die het gebruik ervan beperkt) en de Conventie van Ottawa uit 1997 (die antipersoonsmijnen volledig verbiedt). Deze overgang is een reactie op de onaanvaardbare humanitaire gevolgen die de conflicten in Cambodja en Joegoslavië aan het licht hebben gebracht.

Protocol II van de Conventie van 1980 reguleert mijnen en boobytraps om onnodige schade te beperken en burgers te beschermen. Het bepaalt:

- Een verbod op wapens die burgers als doelwit hebben of op boobytraps die in burgerobjecten zitten verstopt (bijv. speelgoed).
- Een verbod op niet-detecteerbare of niet-zelfvernietigende mijnen.
- Registratie van mijnenvelden en ontmijning na conflicten.

Ondanks deze regels staat het Protocol bepaalde antipersoonsmijnen toe en is zijn toepassing beperkt. De conflicten in de jaren 1980 en 1990 hebben de tekortkomingen ervan aan het licht gebracht, waardoor NGO's (zoals de ICBL, International Campaign to Ban Landmines), tot een volledig verbod hebben opgeroepen.

De Conventie van Ottawa (1997) verbiedt antipersoonsmijnen, omdat die onverenigbaar met de fundamentele beginselen van het internationaal humanitair recht worden geacht. Ze hebben inderdaad willekeurige effecten en veroorzaken onnodig leed.

De Conventie vereist:

- Een verbod op het gebruik, de productie, de opslag en de overdracht van deze wapens.
- Vernietiging van voorraden binnen vier jaar.
- Mijnenruiming binnen tien jaar.
- Hulp aan slachtoffers: medische zorg (prothesen), maatschappelijke rehabilitatie en economische steun.

De Conventie is door een grote meerderheid van de landen ter wereld geratificeerd en heeft zo tot de vernietiging van miljoenen mijnen en het opruimen van talloze getroffen gebieden geleid. Hoewel sommige verplichtingen van de Conventie de normen van het gewoonterecht weerspiegelen, heeft het absolute verbod op antipersoonsmijnen nog geen universele consensus bereikt. De Conventie biedt hulp aan slachtoffers (die vaak een beperking hebben opgelopen): medische zorg (prothesen, revalidatie), rehabilitatie (sociale inclusie) en ondersteuning in plattelandsgebieden. Het ICRK en NGO's faciliteren deze hulp, zoals in Cambodja en Bosnië.

Deze overgang van een regelgevend kader (Protocol II) naar een totaal verbod (Conventie van Ottawa) belichaamt de evolutie van het IHR naar een aanpak gericht op de bescherming van burgers en het voorkomen van onnodige schade of onnodig leed.

6. OORLOG IN DE LUCHT

Zoek in de vitrines verschillende objecten die gebruikt kunnen worden om bombardementen te voorkomen of ertegen te beschermen. Identificeer ze en bepaal hun functie tijdens een bombardement.

Antwoord:

- Sirene/Alarmsysteem
- Helm van een lid van de Civiele Bescherming
- Zandzak om branden te blussen
- Verhullende voorziening om doelen voor vijandelijke vliegtuigen te maskeren
- Gasmasker ter bescherming tegen gassen die bij explosies vrijkomen
- Paar brandwerende handschoenen ter bescherming tegen vlammen en hitte
- Luchtafweergeschut

Op het paneel 'Doel en resultaten van bombardementen' staan vier foto's van bombardementsdoelen. Welke van deze vier doelen geniet volgens jou momenteel extra bescherming, aangegeven door een specifiek embleem?

Antwoord:

Bepaalde sites 'met gevaarlijke krachten', zoals kerncentrales of dijken, zijn onder het IHR speciaal beschermd. Waarom? Omdat hun vernietiging rampen voor burgers kan veroorzaken (bijv. overstromingen, vloedgolven, radioactieve besmetting). Deze sites worden van een speciaal embleem voorzien: drie uitgelijnde oranje cirkels. Dit embleem herinnert strijders eraan dat deze doelen niet mogen worden aangevallen, behalve in extreme omstandigheden.

Kernpunt: het internationaal humanitair recht beoogt het voorkomen van de verwoestende kettingreacties van oorlog op burgers door dit soort infrastructuur te beschermen.

Verband met het IHR

De massale bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog, vaak gerechtvaardigd door twijfelachtige interpretaties van het internationaal humanitair recht, belichten de noodzaak van betere bescherming van burgers. De Geallieerden beroepen zich op artikel 25 van de Haagse Conventie van 1907, dat aanvallen op 'onverdedigde' steden, dorpen of gebouwen verbiedt. Een stad wordt als 'verdedigd' beschouwd als er militaire troepen zijn gehuisvest of er actief verzet wordt geboden. Ze steunen ook op de Haagse Regels van 1923 (niet bindend, aangezien ze nooit worden aangenomen, maar vooruitlopend op toekomstige gebruikelijke en conventionele regels), die bombardementen verbieden die bedoeld zijn om burgers te terroriseren of eigendommen te vernietigen zonder een specifiek militair doel. De Geallieerden rechtvaardigen hun aanvallen door wapenfabrieken aan te vallen of door te stellen dat de aanwezigheid van luchtafweer een stad 'verdedigd' maakt. Massale aantallen burgerslachtoffers (zoals in Dresden en Tokio, waarbij strijdende partijen in het kader van een totale oorlog juridische mazen in de wet uitbuiten) zijn echter in strijd met het proportionaliteitsbeginsel.

Deze zware burgerverliezen leiden in 1949 tot de aanneming van de vierde Geneefse Conventie, gewijd aan de bescherming van burgers in oorlogstijd. Deze definieert burgers die onder controle staan van een tegenpartij als 'beschermden personen' (art. 4) en biedt garanties:

- Algemene bescherming: Burgers moeten humanair behandeld worden en beschermd worden tegen geweld, inclusief willekeurige aanvallen.
- Beschermd gebieden: Artikels 14 en 15 moedigen de oprichting van neutrale of sanitaire zones aan om burgers te beschermen, via overeenkomsten tussen de partijen, vaak opgesteld in vredetijd.

In 1949 gaat de GC-IV echter niet volledig in op de impact van moderne bombardementen (bijv. kernwapens, raketten) en blijven de bepalingen algemeen, waardoor hiaten ontstaan in de bescherming van burgers tegen luchtaanvallen of aanvallen in stedelijke gebieden.

Om deze hiaten te dichten, verduidelijkt en versterkt Aanvullend Protocol I van 1977 de regels van de GC-IV, o.a. om de gevolgen van bombardementen te beperken en het gebruik van geweld te reguleren, bijvoorbeeld in stedelijke gebieden. De belangrijkste artikels zijn:

- **Artikel 48:** Verplichting om onderscheid te maken tussen militaire en burgerdoelen, waarbij willekeurige aanvallen worden verboden.
- **Artikel 51:** Verbod op aanvallen die gericht zijn op burgers of die onevenredige schade aan burgers toebrengen in verhouding tot het verwachte militaire voordeel.
- **Artikel 57:** Verplichting om de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen om burgers en eigendommen te sparen.

Deze regels – nu algemeen beschouwd als gewoonterecht – codificeren de beginselen van onderscheid, evenredigheid en voorzorg, waardoor willekeurige of buitensporige bombardementen, zoals tijdens de Tweede Wereldoorlog, illegaal zijn.

Van de Haagse Conventie van 1907 (verkeerd geïnterpreteerd om bombardementen te rechtvaardigen) over het Verdrag inzake Civiele Bescherming in Oorlogstijd van 1949 (Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of CIPP-IV, dat burgers beschermt) tot het Aanvullend Protocol I van 1977 (dat de regels tegen willekeurige aanvallen specificeert) heeft het internationaal humanitair recht zich ontwikkeld om het aantal burgerslachtoffers te beperken. Deze normen zijn geworteld in het beginsel van menselijkheid en blijven, hoewel soms geschonden, essentieel voor het beheersen van moderne conflicten.

7. OORLOG ONDER DE ZEE

Antwoord:

- 5.17: matroos van de lichte luchtafweer
- 5.11: machinist
- 5.16: torpedomechanici
- 5.1: niet-varende onderofficier van de medische dienst
- 5.7: hydrofonist

Beschrijf aan de hand van de scenografie van de zaal en de getuigenis van Peter Petersen, een Duitse duikbootofficier die tussen 1943 en 1945 op de U-518 voer (<https://www.historynet.com/interview-u-boat-survivors-story/>), de leefomstandigheden aan boord van een onderzeeër tussen 1939 en 1945.

Antwoord:

Het leven aan boord van een duikboot tijdens de Tweede Wereldoorlog combineert extreme opsluiting, precare hygiëne, drukkende hitte en constante stress. Peter Petersens verslag onthult dat de ruimte zo beperkt is dat voorraden overal liggen opgestapeld, waardoor elke beweging bemoeilijkt wordt. De hitte, gegenereerd door de dieselmotoren aan de oppervlakte, blijft na het duiken hangen, waardoor de mannen korte broeken en sandalen moeten dragen om de verstikkende atmosfeer aan te kunnen. Patrouilles, die soms vier maanden duren, verhinderen regelmatige hygiëne, zozeer zelfs dat de bemanningsleden een baard laten groeien, tot het punt dat deze gezichtsbehaaring een teken van identiteit wordt. De geur aan boord is onaangenaam en hoewel er '4711' geurwater wordt verstrekt, wordt dat zelden gebruikt en vaak bewaard voor geliefden aan land. Onzekerheid over de diepte, enkel waarneembaar via meters, zorgt voor extra psychologische spanning en dat gevoel wordt nog versterkt door de noodzaak om diep te duiken teneinde aan vijandelijke detectie te ontsnappen, volgens het principe 'Verberg je en word onzichtbaar'.

Verband met het IHR

Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakt Duitsland gebruik van een vermeend 'juridisch achterpoortje' met betrekking tot *U-Boote*, die niet expliciet in de Haagse Conventies van 1899 en 1907 worden vermeld. Deze verdragen, o.a. de Conventie van 1907, zijn echter van toepassing op alle schepen, inclusief onderzeeboten. Ze verplichten ook tot naleving van de beginselen van onderscheid en menselijkheid. Het probleem ligt in het onopvallende karakter van *U-Boote*: ze kunnen ontsnappen aan de regels opgesteld voor oppervlakteschepen, zoals de verplichting om koopvaardijsschepen te inspecteren vóór een aanval of om schipbreukelingen te redden.

Duitsland rechtvaardigt zijn duikbotenoorlog door de Britse blokkade die de aanvoer van voedsel en grondstoffen beperkt: de Duitsers vermelden een indirecte aanval op burgers en dus een schending van het beginsel van menselijkheid. De Duitse keizerlijke marine voert dan ook een onbeperkte duikbotenoorlog, waarbij neutrale schepen, verdacht van bevoorrading aan de Geallieerden, willekeurig worden aangevallen. Dit is in strijd met de neutraliteitsregels en de regels van de oorlogsvoering op zee (bescherming van neutrale schepen). Erger nog, Duitse bemanningen doen niets voor de redding van schipbreukelingen, gewonden en zieke zeelieden, wat in strijd is met artikel 16 van de Conventie, die humanitaire maatregelen voor overlevenden oplegt.

De schendingen van de beginselen van onderscheid en menselijkheid tijdens de Eerste Wereldoorlog leiden tot pogingen om het zeerecht aan te passen. Het Verdrag van Londen van 1930 en vooral het Protocol van Londen van 1936 verduidelijken dat onderzeeërs zich aan dezelfde regels als oppervlakteschepen moeten houden:

- Inspectie van koopvaardijsschepen vóór een aanval.
- Verbod op aanvallen zonder waarschuwing, tenzij het schip weerstand biedt of bewapend is.
- Verplichting om schipbreukelingen te redden.

Ondanks deze vooruitgang hervat Duitsland in 1939 de onbeperkte duikbotenoorlog, met het argument dat de Britse blokkade en de defensieve bewapening van koopvaardijsschepen (kanonnen, luchtafweergeschut) van die boten oorlogsschepen hebben gemaakt. Deze rechtvaardigingen negeren de beginselen van onderscheid en evenredigheid, wat tot grote aantallen burgerslachtoffers leidt.

De Geneefse Conventie II van 1949 versterkt de bescherming van schipbreukelingen op zee door hun humane behandeling te codificeren en bevestigt de toepassing van de beginselen van onderscheid en menselijkheid op alle schepen. Later moderniseert de Handleiding van San Remo over de rechten bij gewapende conflicten op zee (1994) deze regels. De publicatie stelt dat duikboten onderscheid moeten respecteren en dat willekeurige aanvallen, zelfs tegen defensief bewapende schepen, verboden zijn.

8. KRIJGSGEVANGENEN IN 1939-1945

Inventaris van een denkbeeldig pakket: kies vijf tot zeven essentiële items voor een gevangene en hou daarbij rekening met de detentieomstandigheden in de kampen en wat door de Duitse autoriteiten wel of niet is toegestaan.

Antwoord:

- Zeep
- Dekens
- Droge koek
- Handschoenen
- Boeken
- Tabak
- Suiker
- ...

Alle voorwerpen die als wapen gebruikt kunnen worden (messen, vijlen, scharen, enz.), alcoholische dranken (bier, wijn, sterke drank, enz.), evenals drugs of verboden medicijnen, zijn ten strengste verboden en worden systematisch uit de pakketten gehaald en in beslag genomen.

Bekijk aandachtig de foto's, maak een lijst van de elementen die je als gemanipuleerd of overdreven overkomen en vergelijk ze vervolgens met de getuigenis van Raymond Gorlin, een Franse gevangene in de kampen van Neuengamme en Wilhelmshaven, tussen 1944 en 1945 (https://pedagogie.ac-reims.fr/memoire/enseigner/memoire_deportation/temoins51/gorlin.htm#france)

Antwoord:

De getuigenis van Raymond Gorlin schetst de onmenselijke leefomstandigheden in de concentratiekampen, gekenmerkt door dwangarbeid, ondervoeding, gebrek aan hygiëne, geweld en fysieke of mentale uitputting. In deze context lijken foto's van glimlachende gevangenen, die muziek spelen, lezen of deelnemen aan buitenactiviteiten, zwaar overdreven of gemanipuleerd. Gorlin beschrijft een slopende dagelijkse routine: opstaan om 4 uur 's ochtends, werkdagen van 12 uur in de fabriek met een pauze van 30 minuten voor een karig rantsoen, marsen van 4 tot 5 kilometer door de modder, langdurige appels in houding in alle weersomstandigheden en de noodzaak om zieke kameraden te verzorgen of de doden, slachtoffers van de kapo's of de SS, te dragen. Deze omstandigheden laten weinig ruimte voor vreugde of vrolijkheid, waardoor glimlachen of taferelen van amusement zeer onwaarschijnlijk zijn. Muziek, als die al in sommige kampen bestaat, wordt vaak door de nazi's ter begeleiding van werk of aankomst van gevangenen opgelegd en is geen spontane ontspanning, in tegenstelling tot wat de foto's suggereren. Buitenactiviteiten, zoals spelletjes of sport, zijn evenmin verenigbaar met de strikte, zware marsen en de uitputting die ze veroorzaken. Deze beelden zijn producten van

nazi-propaganda, bedoeld om internationale waarnemers over de realiteit van de kampen te misleiden. Gorkin's getuigenis, geworteld in lijden en brute discipline, onthult de kunstmatige aard van dergelijke voorstellingen, bedoeld om de gruwel van de stalags te maskeren.

Verband met het IHR

De detentie van gevangenen tijdens de Tweede Wereldoorlog toont de beperkingen van de Tweede Geneefse Conventie van 1929, o.a. de ontoereikendheid van de voedselrantsoenen, de misstanden bij dwangarbeid, de represailles tegen gevangenen, de verslechterende detentieomstandigheden aan het einde van de oorlog en de wreedheden.

Deze tekortkomingen leiden tot de aanneming van de Geneefse Conventies van 1949, in het bijzonder de derde Conventie betreffende de behandeling van krijgsgevangenen. Deze conventie verduidelijkt de rechten van gevangenen, reguleert de arbeid van gevangenen, verbetert de detentieomstandigheden en legt regels vast voor overplaatsingen en evacuaties (de directe aanleiding daarvoor zijn de Duitse (1944-1945) en Japanse dodenmarsen, zoals die van Bataan). Ze breidt de bescherming naar verzetsstrijders en partizanen uit door deze personen de status van krijgsgevangene te verlenen; de Conventie verplicht universele toepassing om het Sovjet-precedent te bestrijden.

Hoewel de USSR de Geneefse Conventie van 1929 niet ratificeert, is het land wel aan de Haagse Conventies van 1907 gebonden. De artikelen 4 tot en met 20 van dit reglement voorzien in bescherming voor gevangenen, zoals de verplichting tot humane behandeling en adequate detentieomstandigheden, waardoor gevangenen gedeeltelijk binnen het kader van het internationaal humanitair recht vallen.

De derde Geneefse Conventie van 1949 legt de beginselen van humane behandeling en respect voor de waardigheid en integriteit van gevangenen vast, zoals beschreven in de volgende artikelen:

- **Artikel 13:** Vereist humane behandeling van gevangenen en beschermt ze tegen geweld, intimidatie en openbare vernedering.
- **Artikel 14:** Garandeert respect voor de eer van gevangenen en de erkenning van hun rechten, ongeacht hun situatie.
- **Artikel 15:** Vereist de kosteloze verstrekking van voedsel, onderdak en adequate medische zorg om de gezondheid van gevangenen te behouden.
- **Artikel 16:** Garandeert gelijke behandeling van gevangenen, zonder discriminatie op grond van ras, religie of enig ander onderscheid.
- **Artikel 17:** Beschermt gevangenen tegen dwingende ondervragingen, waarbij de vragen beperkt blijven tot basisinformatie (naam, rang, geboortedatum, stamboeknummer).

9. GRUWEL IN HET OOSTEN

Bekijk de vitrines en verklarende panelen en identificeer de verschillende vormen van misdaden tegen de mensheid die het naziregime in deze context (1941-1945) pleegt.

Antwoord:

- Afslachting met de kogel
- Getto
- Uitroeiingskamp / gaskamers
- Deportatie / gedwongen emigratie
- Dwangarbeid
- Aktion T4 (uitroeiing van gehandicapten)
- Vrijwillige hongersnood

Verband met het IHR

De moordpartijen op burgers evenals de plunderingen en verkrachtingen tijdens gewapende conflicten (o.a. door commando's of irreguliere eenheden) schenden de fundamentele beginselen van het IHR: onderscheid en menselijkheid. Deze daden, vaak gekoppeld aan marteling, markeren de Tweede Wereldoorlog en geven aan dat burgers dringend beter moeten worden beschermd. Artikel 25 van de Haagse Conventie van 1907 verbiedt reeds aanvallen op onverdedigde burgers, maar de beperkte toepassing ervan leidt tot de aanneming van de vierde Geneefse Conventie van 1949, gewijd aan de bescherming van burgers in oorlogstijd. De GC-IV legt waarborgen vast voor burgers, o.a. voor degenen die onder controle van een tegenpartij staan ('beschermden personen', art. 4). De artikels daarvan gaan rechtstreeks op de genoemde wrede daden in:

- **Gemeenschappelijk Artikel 3** (van toepassing op internationale en niet-internationale gewapende conflicten): Deze pijler van het IHR schrijft voor dat alle personen die niet bij een gevecht betrokken zijn, inclusief burgers, recht hebben op een humane behandeling en dat moord, marteling, wrede behandeling, gijzeling en aantasting van de menselijke waardigheid (bijv. verkrachting) verboden zijn. Dit artikel is cruciaal voor niet-internationale gewapende conflicten, waar burgers vaak het doelwit zijn.
- **Artikel 27**: Garandeert een humane behandeling en beschermt de fysieke integriteit, eer en waardigheid van burgers, o.a. tegen verkrachting en seksueel geweld.
- **Artikel 32**: Verbiedt handelingen die fysiek lijden of uitroeiing veroorzaken, waaronder bloedbaden en marteling.
- **Artikel 33**: Verbiedt collectieve bestraffing en plundering en beschermt eigendommen van burgers.
- **Artikel 34**: Verbiedt gijzeling, vaak geassocieerd met bloedbaden.
- **Artikel 147**: Bepaalt dat opzettelijke moorden, martelingen, verkrachtingen, plunderingen en andere zware aanvallen ernstige schendingen van het IHR zijn.

Deze bepalingen codificeren de beginselen van onderscheid en menselijkheid en maken bloedbaden, plunderingen en verkrachtingen illegaal. Deze handelingen vormen expliciet oorlogsmisdaden in de zin van artikel 8 van het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof en zijn daarom strafbaar.

Door deze beginselen te codificeren, biedt het Hof een robuust kader voor de bescherming van burgers, in het bijzonder via Gemeenschappelijk Artikel 3, essentieel in niet-internationale gewapende conflicten. Deze regels, geworteld in het gewoonterecht, blijven cruciaal in het licht van hedendaagse schendingen.

10. HET IHR EN HET LOT VAN KINDEREN IN TIJDEN VAN CONFLICT

Antwoord:

- **Diverse soorten speelgoed:** Puzzels, figuurtjes en bordspellen verheerlijken militarisme, de cultus van de Führer en naziwaarden, zoals het Arische ideaal en antisemitisme. Figuurtjes van soldaten of van Hitler, vaak met beweegbare armen voor de Hitlergroet, normaliseren geweld en gehoorzaamheid aan het regime. Deze objecten veranderen spel in indoctrinatie en bereiden kinderen voor op het accepteren van het nazibeleid.

- **Boeken:** Tijdens het Derde Rijk worden boeken belangrijke instrumenten van nazipropaganda; ze zijn o.a. op kinderen gericht om hun wereldbeeld te vormen. De verhalen, vaak geïllustreerd in een simplistische en kleurrijke stijl, maken de boodschappen toegankelijk en gedenkwaardig. Schoolboeken worden herschreven om militarisme, de cultus van Hitler en nationalisme te verheerlijken, terwijl kinderliteratuur, via herinterpretaties van sprookjes, waarden als discipline en gehoorzaamheid incorporeert. Openbare bibliotheken censureren 'ongewenste' werken (Joodse, communistische, enz.); tijdens boekverbrandingen, zoals in 1933, worden boeken tegen het regime verbrand, wat de ideologische controle versterkt.

- **Het schoolsysteem:** Het schoolsysteem van het Derde Rijk is een centrale pijler van de nazipropaganda, getransformeerd om jongeren te indoctrineren. Schoolprogramma's, die al in 1933 worden herzien, verheerlijken de nazi-ideologie: geschiedenislessen verheerlijken nationalisme en militarisme, biologielessen onderwijzen Arische 'raciale superioriteit', literatuurlessen censureren niet-conforme auteurs en leggen de nadruk op antisemitische en pro-Hitler teksten. Leerkrachten, vaak lid van de nazipartij of daartoe gedwongen, gebruiken partijboeken om raciale theorieën uit te dragen. Scholen leggen ook rituelen op, zoals het groeten van de nazivlag of het zingen van patriottische liederen, om de ideologie in het dagelijkse leven van leerlingen te verankeren.

- **Sportactiviteiten:** Sportactiviteiten zijn tijdens het Derde Rijk een belangrijk instrument van nazipropaganda, gebruikt om de ideologie van het regime te promoten en jongeren op oorlog

voor te bereiden. Leerprogramma's en organisaties zoals de *Hitlerjugend* omvatten zware fysieke training, met de nadruk op 'Arische deugden' zoals kracht, discipline en uithoudingsvermogen. Sporten zoals atletiek, boksen en gymnastiek dienen om 'perfecte' lichamen te smeden die aan het nazi-ideaal voldoen en om jongeren op de strijd voor te bereiden. Sportclubs zijn 'Arisch' en sluiten Joden uit, wat de rassenscheiding versterkt. Fysieke activiteiten, onder toezicht van nazi-instructeurs, brengen ook gehoorzaamheid en groepscohesie bij, in lijn met de militaristische waarden van het regime.

- **Parades:** Parades onder het Derde Rijk, o.a. die waarbij jongeren via de *Hitlerjugend* en de Bond van Duitse Meisjes betrokken zijn, worden krachtige instrumenten van nazipropaganda. Deze demonstraties, vaak spectaculair en minutieus georkestreerd, tellen duizenden jongeren in uniform, die in de pas marcheren, nazivlaggen meedragen en patriottische hymnes zingen. Ze verheerlijken militarisme, nationale eenheid, het Arische ideaal en de Hitlercultus. Ze brengen jongeren een gevoel van verbondenheid met het regime bij en bereiden ze psychologisch op militaire discipline en absolute trouw aan de Führer voor.

- **Uitrusting (uniformen):** De uniformen van jeugdorganisaties onder het Derde Rijk, zoals de *Hitlerjugend* en de Bond van Duitse Meisjes, zijn essentiële instrumenten van de nazipropaganda. Deze gestandaardiseerde uniformen – bruine hemden, sjaals, kentekens met het hakenkruis en riemen voor jongens; rokken en blouses voor meisjes – zijn ontworpen om eenheid, discipline en trouw aan het regime te symboliseren; ze imiteren de militaire esthetiek en versterken het martiale ideaal. Ze wissen individualiteit uit en smeden een collectieve identiteit in lijn met de naziwaarden. Het dragen van het uniform is een publieke daad van trouw, een verheerlijking van de Führer en de Arische ideologie. De massaproductie en verplichte distributie van die uitrustingen, vanaf 1936, zorgen voor visuele en ideologische controle en bereiden jongeren op gehoorzaamheid en militarisering voor.

Verband met het IHR

De inzet van kinderen in gewapende conflicten, een praktijk die tijdens de Tweede Wereldoorlog door oorlogvoerende partijen zoals Duitsland, Japan, China en de USSR wordt toegepast, toont dat deze kwetsbare bevolkingsgroep dringend beschermd dient te worden. De juridische reactie combineert instrumenten van het IHR (dat gewapende conflicten regelt) met de internationale mensenrechten (IMR, dat zowel in vreedstijd als in oorlogstijd van toepassing is). De Conventie inzake de Rechten van het Kind van 1989, het bijbehorende Facultatieve Protocol van 2000, de Aanvullende Protocollen bij de Geneefse Conventies van 1977 en het Statuut van Rome van 1998 vormen een robuust kader om de rekrutering van kinderen te verbieden en hun bescherming te waarborgen.

Het IHR beschermt specifiek kinderen:

- **Artikel 77(2) van Aanvullend Protocol I:** Het verbiedt de rekrutering of deelname aan vijandelijkheden van kinderen jonger dan 15 jaar in internationale conflicten. Staten moeten bij rekrutering voorrang aan oudere kinderen geven (15-18 jaar).
- **Artikel 4(3)(c) van Aanvullend Protocol II:** In niet-internationale gewapende conflicten verbiedt het eveneens de rekrutering of betrokkenheid van kinderen jonger dan 15 jaar door niet-statelijke of door staatsgebonden gewapende groepen.

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind uit 1989, onderdeel van de internationale mensenrechten, waarborgt te allen tijde de fundamentele rechten van kinderen. Artikel 38, dat een directe link met het IHR legt, bepaalt:

- Staten moeten vermijden kinderen jonger dan 15 jaar voor gewapende conflicten te rekruteren.
- Kinderen die door oorlog getroffen zijn, moeten tegen geweld en uitbuiting beschermd worden.

Het Facultatieve Protocol uit 2000 inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten, op het snijvlak van het IHR en de internationale mensenrechten, versterkt deze bescherming:

- Verbod op rekrutering of directe deelname van kinderen jonger dan 18 jaar aan vijandelijkheden, zowel door staatsgebonden als niet-statelijke troepen.
- Maatregelen om gedwongen rekrutering te voorkomen, kindsoldaten te demobiliseren en hun rehabilitatie te waarborgen (onderwijs, psychologische ondersteuning).

Dit protocol richt zich op moderne conflicten, waarin niet-statelijke gewapende groepen vaak kinderen uitbuiten, zoals in Congo en in Angola.

Het Statuut van Rome uit 1998, de basis van het Internationaal Strafhof, definieert de rekrutering of betrokkenheid van kinderen jonger dan 15 jaar bij vijandelijkheden als een oorlogsmisdaad in zowel internationale als niet-internationale gewapende conflicten. Deze bepaling versterkt de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rekruteerders.

De bescherming van kinderen in gewapende conflicten combineert het IHR (AP-I en AP-II van 1977, Statuut van Rome) en de internationale mensenrechten (Kinderrechtenverdrag van 1989, Protocol van 2000). Deze instrumenten verbieden de rekrutering van kinderen, criminaliseren hun uitbuiting en bevorderen hun rehabilitatie; ze weerspiegelen daarmee de beginselen van onderscheid en menselijkheid. Ondanks deze vooruitgang blijft de implementatie ervan cruciaal gezien de aanhoudende schendingen.

Deze Nederlandstalige versie van het dossier is een vertaling van het bronmateriaal dat door la Croix-Rouge de Belgique Communauté française (CRB-Cf) en het WHI gezamenlijk werd uitgewerkt.